

KRZYSZTOF BRACHA

BYĆ JAK EZECHIASZ KRÓL JUDZKI.
WŁADYSŁAW II JAGIEŁŁO POD GRUNWALDEM
W ŚWIETLE KAZANIA *DE DIVISIONE APOSTOLORUM*
Z RĘKOPISU KLASZTORU PAULINÓW NA SKAŁCE
W KRAKOWIE B23 Z II POŁOWY XV WIEKU

Rękopis z II połowy XV wieku proveniencji Katedry Krakowskiej, dziś w zbiorach Biblioteki Klasztoru oo. Paulinów na Skałce w Krakowie, sygnatura B23 (=BSkałka/Kraków B23) zawiera dwie kolekcje *Sermones de sanctis* anonimowych autorów, w tym *Thesaurus Novus. Sermones de sanctis* oraz *Varii sermones de sanctis* (z przewagą kazań maryjnych), ponadto kilka kazań wiekopostnych, *Na Zielone Świątki* oraz *O św. Mikołaju* i wreszcie tytułowe kazanie *Na dzień Rozesłania Apostołów*, które jest jednym z trzech na to święto w kodeksie (*Sermo de divisione Apostolorum* 461-472). To typowy rękopis homiletyczny, zawierający tylko *sermones*, w sumie 56 kazań.

Rękopis pochodzi z 70.-80. lat XV wieku („Kazania na uroczystość Rozesłania Apostołów” 286, gdzie data: „Kraków 1490 r.” bez podania podstawy). Ma liczbowane strony, nie karty. Na podstawie jednej z not (k. I na antefolium) można domyślać się, że przez pewien czas był związany z Olkuszem: „Anno domini 1512 feria 2ª infra octavas Trium Regum Iubileus terminavit in Ilkusch. Anno domini 1516 hyemps fuit calida ... tunc in Ilkusch”. Inne noty wskazują na związek także ze środowiskiem katedry krakowskiej lub ogólniej Krakowem. W kilku notach (326, 332, 338, 385, 400) wymieniany jest Mikołaja Kozłowski (z Kozłowa, zm. 6.11.1443), absolwent Uniwersy-

---

Prof. dr hab. KRZYSZTOF BRACHA – Instytut Historii, Uniwersytet Jana Kochanowskiego; adres do korespondencji: ul. Astronautów 5/28, Kielce 25-337; e-mail: krbracha@onet.pl; ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9409-4770>. Artykuł powstał w ramach Grantu NPRH Moduł „Fundamenty” nr 31H 17 0470 84, afiliacja Polskie Towarzystwo Historyczne, temat: Epoka jagiellońska i jej dziedzictwo w I RP do 1795 r.: historia religii i kultury, dzieje idei.

Artykuły w czasopiśmie są dostępne na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa – Użycie niekomercyjne – Bez utworów zależnych 4.0 Międzynarodowe (CC BY-NC-ND 4.0)

---

tetu Jagiellońskiego, teolog, kaznodzieja krakowski, wicekanclerz uniwersytetu (1412-1420), kanonik poznański, w kolegiacie św. Floriana na Kleparzu i katedry na Wawelu, uczestnik soboru w Bazylei jako reprezentant bpa krakowskiego Zbigniewa Oleśnickiego (1433 r.) (Markowski 76-141; Zwiercan, „Kozłowski Mikołaj” 26-28; Ożóg 419-429). Na papierowej zakładce na s. 1 w zapiskach wymieniane są nazwy miejscowe Glew oraz Glewec w okolicach Miechowa. Na okładzinie wewnętrznej tylnej bezpośrednio na skórze znajduje się nota nekrologiczna: „Anno domini 1495 in die Cinerum obyt dominus Nicolaus Byczek”. Wszystko to wskazuje, że do biblioteki paulinów na Skałce w Krakowie rękopis dotarł dopiero w XVI wieku. Nota proveniencyjna tego klasztoru (1) informuje: „Sum domus Rupellae”, ręką z XVI wieku (Kowalska-Urbankowa i Zbudniewek 352-56. Zob. niżej Aneks).

Rękopis zwracał już wcześniej uwagę badaczy przede wszystkim Jerzego Wolnego oraz Marii Kowalczyk (255-75, 266-73), a później innych autorów (Wolny, „Kaznodziejstwo” 292, przyp. 46; Bracha, „Święto” 242-43; J.J. Janicki 50-52; M.A. Janicki 117-18), głównie z powodu treści jednego z kazań. Wśród trzech występujących po sobie kazań *De divisione Apostolorum*, jedno zawiera szczególne treści (461-94). Na stronach 461-72 kopista umieścił *Sermo de divisione Apostolorum (Na dzień Rozesłania Apostołów)*, a w jego treść inkorporował obszerne wspomnienie o bitwie grunwaldzkiej. Kazanie należy do anonimowej wspomnianej wyżej kolekcji *Varii sermones de sanctis* (298-516). Tekst kazania odkryła Maria Kowalczyk (266-73) i opublikowała w transkrypcji bez aparatu krytycznego w 1987 roku. Tłumaczenie zaś tekstu kazania autorstwa Roberta Sawy z objaśnieniami Marka Skwary ukazało się w 2019 roku w wielotomowej serii „Kazania w kulturze polskiej. Edycje kolekcji tematycznych” (Anonim” 113-31). Edycję krytyczną łacińskiego tekstu kazania, dotychczas nieopublikowaną, przygotował autor niniejszego artykułu do planowanej monografii w ramach Grantu NPRH (*Sermo de divisione Apostolorum*). Wszystkie cytaty z kazania pochodzą z wymienionej wyżej edycji autora.

Zapisane w rękopisie kazanie „grunwaldzkie” nie ma zakończenia, urywa się na słowie „Et si gratia”. Dalsza część rękopisu wskazuje, że kolejne karty aż do s. 473 zostały wyrwane. W ten sposób brakuje samej końcówki kazania oraz początku kolejnego, drugiego z trzech *Sermones: De divisione apostolorum*. Ubytek musiał nastąpić w okresie nowożytnym, o czym może świadczyć nota marginalna na dolnym marginesie karty 472 ręką nowożytną (XVI w.): „Desunt hic tres carte”. Jest zatem prawdopodobne, że wątek grunwaldzki był kontynuowany na brakujących wyrwanych kartach.

Kazanie jest jednym z dwóch najciekawszych i najbardziej wartościowych poznawczo, odkrytych dotychczas tekstów homiletycznych ze wspomnieniem grunwaldzkim polskiego średniowiecza. Wśród zidentyfikowanych dotychczas kazań ze wspomnieniem wiktorii grunwaldzkiej, tylko kazanie z rękopisu opactwa cystersów w Mogile/Kraków 625 zawiera długą relację o bitwie, jednak odmienną w symbolice i narracji. Relacja o Grunwaldzie zajmuje w tym ostatnim niemal połowę drugiej części mowy i stanowi zasadniczą część kazania. Pozostałe kazania ze wspomnieniem grunwaldzkim zawierają jedynie krótkie wzmianki z przypomnieniem wiktorii nad Zakonem Krzyżackim z 1410 roku (rkpsy: Biblioteka Diecezjalna Sandomierz C428, f. 59rb-59va; Biblioteka PAN Kórnik 52, f. 167r-171v; Biblioteka PAN Kórnik 1506, f. 10v – tylko dyspozycja kazania; Biblioteka i Archiwum Archidiecezjalne Gniezno 381, f. 42r-43v; Biblioteka Wyższego Seminarium Duchownego Włocławek 122, f. 96r-100v; Biblioteka PAU i PAN Kraków 1707, f. 204v-207r; Biblioteka Jagiellońska Przyb. 2/84, f. 94r-98r – materiały do kazania; Archiwum klasztoru oo. paulinów na Jasnej Górze Częstochowa II 7, f. 129va-131rb. Por. Bracha, *History, Politics and Morals*).

Bitwa grunwaldzka rozegrała się 15 lipca 1410 roku, a więc w święto Rozesłania Apostołów. W kalendarzu kościelnym było to święto stałe. Święto to, nieznane w Europie na południe od Alp, pojawia się najwcześniej w „Kalendarzu z St. Gallen” z ok. 926-950 r., a w następnym stuleciu w kalendarzach nadreńskich, czeskich, węgierskich i skandynawskich (Na temat historii święta: Fijałek, „Historja” 3-7; Fijałek, „Histoire” 338-45; Fijałek, *Wypisy; Dictionnaire d'Archéologie* 2631-35; Henning 303-309; Runciman 263; Linder 110-31; Kelly 43; Jounel, „La sanctoral romain” 75; Jounel, „La culte” 167-88; J.J. Janicki 42-52; Starnawska, „Grunwald” 221-28). Święto jest integralnie związane z narastającym kultem Apostołów św. Piotra i Pawła. W genezie kultu tkwią dwa praźródła, które wymieniają wcześnie apologety: Honoriusz z Autun, Jan Belet, Wilhelm Durand, Euzebiusz z Cezarei, Orygenes, Rufin z Akwilei, Hieronim, Ps. Abdiasz, a mianowicie: legenda o cudownym rozpoznanii i rozdzieleniu ciał obu apostołów razem pochowanych oraz o rozesłaniu apostołów po 12 latach z Jerozolimy na misję wśród pogan. Obydwa tłumaczyły pojęcie *divisio* w różny sposób, *divisio ad praedicandum* lub *divisio ossium*. Różnica dotyczy także głównych bohaterów legendy. W pierwszym przypadku byli to wszyscy apostołowie, a w drugim tylko Piotr i Paweł. Do tych wątków założycielskich doszedł następnie motyw ułożenia przez Apostołów Składu Apostolskiego (*collatio*) z wykładem wiary, którą roznosili po świecie, przekazując dla uwiarygodnienia i za-

pamiętania jedynie ustnie, jak wyjaśniał Augustyn (Augustyn, „De symbolo” cap. 1, 627; Augustyn, „Kazanie” 61). Skoro ustnie je składano (*redditio*), ustnie także je przekazywano innym katechumenom (*traditio*). Lokalna rzymska tradycja o cudownym rozdzieleniu kości Piotra i Pawła pozostała jednak nadal żywa, spopularyzowana następnie przez Jakuba de Voragine w „Złotej legendzie”:

Nam presto fui in tempore separationis eorum. Post mortem autem illorum uidi eos inuicem manu ad manum intrantes portas urbis et etiam indutos ueste luminis et coronis claritatis et lucis ornatos. (Iacopo da Varazze, t. 1, 636)

Święto Rozesłania Apostołów było w Polsce znane od XII wieku i obchodzone tradycyjnie jako *festum fori* w najwyższym rycie *duplex rubro* i utrzymało się w kalendarzach krakowskich z XIV-XV wieku (Wąsowicz 363; T. Długosz 461-74; Wojciechowski 313-29; Starnawska, *Między Jerozolimą* 170-71; Piwoński 183-208; Wójcik i Zega 99-134; *Kolektarz wawelski* 73-74, 103-104, 207-10, 371; Zdanek 246-50; J.J. Janicki 47-52). Nowe znaczenie w Kościele powszechnym zyskało po I krucjacie 1099 roku, albowiem tego dnia krzyżowcy zdobyli Jerozolimę (Kostick). Po zwycięstwie grunwaldzkim wzbogacono je o dodatkowe patriotyczne treści, początkowo prawdopodobnie tylko w Kościele krakowskim, a później w całej Polsce. Niedatowana wzmianka na marginesie wykazu świąt w diecezji krakowskiej ogłoszonych na synodzie wiślickim Piotra Wysza z 1396 roku z rękopisu Biblioteki Książąt XX Czartoryskich w Krakowie (=BCzart) 1444 (z 1430 roku) wyjaśnia, że „w całym Królestwie, Kościół wraz z duchowieństwem i świeckimi dzień Rozesłania Apostołów uroczyscie i pobożnie obchodzi jako święto zwycięstwa Polaków” („Divisionis dies Apostolorum ecclesia, clerus et vulgus solempniter tamquam festum triumphi et victorie Polonorum per totum regnum Polonie et cum magna exultacione devotissime celebrent”, rkps BCzart 1444, f. 601-602 oraz edycja *Statuty synodalne* 48; „Item divisio Apostolorum”, „Statuta Petri II” 58; Wolny, „Krakowskie środowisko” 105). Według domysłów dotychczasowej literatury przedmiotu, stało się to w I połowy XV wieku, ale nie później niż w 1420 roku, kiedy wymieniono to święto w „Statutach gnieźnieńskich Mikołaja Trąby”. Nadano mu zatem znaczenie *festum fori* w randze *duplex* w całej prowincji gnieźnieńskiej, a przyczyniła się do tego, być może, 10. rocznica bitwy („transitus et divisionis Apostolorum predictorum”, *Statuty synodalne* 38). Znamy także formularz polecenia danego duchowieństwu, aby odbyło uroczystą procesję dnia 15 lipca jako rocznicę Grunwaldu (bez daty) (*Codex* 478-479). Był to

pierwszy wypadek w historii Polski, kiedy do kalendarza liturgicznego wprowadzono wydarzenie polityczne, ustanawiając pierwsze święto państwowe w Polsce z pobudek patriotycznych i religijnych (J.J. Janicki 42; M.A. Janicki 114).

Podstawą kazania jest perykopa z Ewangelii Łk 9,1: „*Convocatis Ihesus duodecim discipulis suis...*” („Wtedy Jezus przywołał do siebie dwunastu swoich uczniów...”), która stanowi podstawę wszystkich trzech kazań w rękopisie na to święto. Kaznodzieja inicjuje kazanie typowym komentarzem do *verbum thematis* o intencjach rozesłania Apostołów, posłanych przez Chrystusa, by nieśli słowo Boże na cały świat, a szczególnie do pogan, albowiem ci nie znali Boga, lecz czcili bałwany. Przytoczmy w tłumaczeniu R. Sawy z nieznacznymi zmianami i własnym odczytem oryginału łacińskiego oraz przekładem *Biblii* według Jakuba Wujka pierwsze słowa kaznodziei, w sformalizowanej strukturze kazania typu *sermo modernus*, należące do części zwanej *thema, prothema*, które poprzedzały właściwą część mowy zwaną *dilatatio* (Akae 9-11, gdzie także dalsza literatura zagadnienia).

„Idąc na cały świat, opowiadajcie ewangelię wszelkiemu stworzeniu...”, powiada Marek [16,15], to jest człowiekowi, który wraz z całym stworzeniem uczestniczy we wszystkim. Lecz, jak widzimy, jeśli ktoś pragnie zasiać ziarno, aby zapewnić sobie dobry owoc, trzeba, by zwalczył wszystkie przeszkody. A zwalczwszy je, winien przygotować ziemię poprzez orkę, wówczas zaś powinien siać, ponieważ słowo Boże jest ziarnem, dla którego posiania przyszedł Syn Boży Mt. 13 [13,1-23] i wówczas posłał dwunastu apostołów w celu siania słowa Bożego, nikt bowiem nie może wyhodować owocu zbawienia wiecznego, jeśli z ziemi serca ludzkiego nie zostaną wyrzucone kolce, które tłumią ziarno Boże – zniewagi, o rozwiązłości, które bardzo mocno przyczynią się do utrwalenia występków cielesnych, prowadzą do niestałości i obłudnej żądz, które umacniają człowieka w grzechach – twardych skałach sprawiających, że ziarno usycha, skoro nie ma wilgoci, a po oddaleniu tych przeszkód każde serce powinno skłonić się do wiary. W jaki jednak sposób wierzą, choć nie słyszą? Skoro wiara pochodzi ze słuchu, w jaki sposób poznają ją bez kaznodziei? Dlatego Jezus Chrystus, pragnąc, aby głoszone przez Niego słowo Ewangelii, zasiane w sercach ludzkich, przyniosło owoce, wybrał dwunastu kaznodziejów, którzy by wykorzenili błędy i występki, zasadzili cnoty, o których mówi nam ta Ewangelia, pouczając nas o trzech rzeczach: po pierwsze, o zwołaniu apostołów, po drugie, o przekazaniu im władzy, po trzecie, o ich rozesłaniu?

Marc. ultimo: «Euntes in mundum universum predicate ewangelium omni creature, id est homini, qui participat cum omni creatura in aliquo». Sed sicut vide-

mus, si aliquis cupit bonum semen seminare, ut sibi fructum bonum afferat, oportet quod omnia impedimenta excludat et exclusis tenetur disponere terram per araturam et tunc primo debet seminare. Sed quia verbum Dei est semen, ad quod seminandum Filius Dei venit *Mat. XIII.*^o Et inde misit XII apostolos ad seminandum verbum Dei, nam nemo potest producere fructum salutis eterne nisi de terra cordis humani eiciantur spine avaritie, que suffocant semen verbi Dei, allappe luxurie, que valde faciunt adherere carnalibus et instabilitatem procurant, urtice perfide, que nimis confortant hominem in peccatis, petre duritie, que faciunt arescere semen, cum non habuit humorem, et semotis istis impeditis tunc quilibet cor suum debet disponere ad credendum. Sed quomodo credant, cum non audiunt, cum fides sit ex auditu, et quomodo adiscant sine predicatore. Ideo Ihesus Christus volens, ut verbum ewangelii a se predicatum et seminatum in cordibus hominum faceret fructum, elegit XII predicatores, qui errores et vitia extirparent virtutes plantarent, de quibus dicit nobis hoc ewangelium, quod de tribus nos docet: primo de convocatione apostolorum, secundo de potestate eis tradita, tertio de divisione eorum. (*Sermo de divisione Apostolorum* 461-62; Anonim 113; *Pismo Święte* 1023)

W tych początkowych słowach kaznodziei pobrzmiewa apologetyka kazania jako podstawowego narzędzia ewangelizacji i warunku zbawienia. W przypadku analizowanego kazania mówca łączy kaznodziejstwo z zasadniczą ideą nauczania i krzewienia wiary w okresie misyjnym, złożonym z dwóch etapów katechizacji: „wykorzenia błędów i przywar i sadzenia cnót”, czyli *abrenuntiatio diaboli*, i wyznania wiary *confessio fidei*, które poprzedzają akt chrztu („qui errores et vitia extirparent, virtutes plantarent”, *Sermo de divisione Apostolorum* 462; Anonim 113; por. Angenendt 388-409. Germańskie formuły wyrzeczenia się – *abrenuntiatio diaboli* w edycji Lange 175-81). Wiara rodzi się ze słuchu, a słowa kaznodziei są ziarnem. Kaznodzieja zachowuje się jak rolnik, który wpieryw musi przygotować glebę do plonów, wyrwać ciernie chciwości, pokrzywy wiarołomstwa, usunąć głązy zatwardziałości, gdyż wszystko to pozostawione w ziemi sprawia, że „ziarno usycha, skoro nie ma wilgoci” („que faciunt arescere semen, cum non habuit humorem”, *Sermo de divisione Apostolorum* 462; Anonim 113). Metafora z ziarnem to topiczna w średniowiecznym kaznodziejstwie alegoria w związku z perykopą z Księgi Izajasza 1, 9: „Semen est verbum Dei” lub Pwt 8,3; Mt 4,4; 13,1-23 oraz Łk 8,11, ma odniesienia biblijne i jest kontynuacją tradycji o bardzo starej proveniencji zaadoptowanej przez chrześcijaństwo (Bracha, „Semen est verbum Dei” 61-71; Forstner 199-206; 455-59; Curtis 143-45). Odnajdujemy ją w wypowiedziach Ojców Kościoła, m.in. Orygenes,

Augustyna oraz Grzegorza Wielkiego (Bracha, „Semen est verbum Dei” 67). Tak bowiem jak pokarm i słodkości pożywiają ciało, podobnie słowa Boże wzmacniają ducha, albowiem pożywieniem dla ducha są czytania, wytrwałe modlitwy i słowa nauczania, wyklądał Orygenes w jednej z homilii (Origenes 9, 7, 104, 106; Nighman 55). Metafora z pokarmem odzwierciedlała ideę kazania jako instrumentu nauczania wiernych i nośnika treści ewangelizacyjnych, które przeobrażało ludzkie postawy, czyli jak ziarno-pokarm miało rodzić nową wartość, co można zestawić z obecną w *devotio moderna* ideą *conversio* (Staub 298). Stała się także głównym przesłaniem w procesie nobilitacji kazania już w dekretach IV Lateranum z 1215 roku

Inter cetera que ad salutem spectant populi christiani, pabulum uerbi Dei permixtissime sibi noscitur esse necessarium, quia sicut corpus materiali sic anima spiritualis cibo nutritur, eo quo non in solo pane uiuit homo, sed in omni uerbo quod procedit de ore Dei. (*Constitutiones* a. 10, 58)

Kaznodzieja według powtarzanego w dyskursie moralizatorskim epoki schematu dwóch dróg: drogi cnót i drogi przywar, w którym ziarnem są cnoty, przeciwstawiał je ziemi nieprzygotowanej do orki, nieoczyszczonej, czyli przywarom (Bracha, *Casus pulchri* 22; Bloomfield; Newhauser, Bejczy; Newhauser, *A Catalogue*; Newhauser, *The Treatise on Vices and Virtues* 21-54). Wszystko bowiem to, co zanieczyszcza glebę, w języku moralizatorskim oznacza grzechy. W dydaktyce moralizatorskiej podkreślano wzajemne znoszenie się cnót i wad oraz możliwość konwersji w obu kierunkach. W tym przypadku katecheza korzystała z antycznych jeszcze modeli zawartych w dziełach Prudencjusza i Kasjana, opisujących walkę między cnotami a wadami, a także terapii wad za pomocą cnót zgodnej z zasadą medyczną *contraria contrariis sanantur*, przeniesionej na grunt chrześcijański w pismach Izydora z Sewilli i jego następców (Bracha, *Nauczanie* 321-22).

Zanim jednak kaznodzieja przeszedł do historycznej ilustracji swoich nauk, wyłożył typową apologetykę apostołów. Wyjaśnił powód wysłania 12 apostołów, symbolizujących 12 wrót, którymi zmierza się do wiary, i dzięki wierze wkracza się do Królestwa Bożego z 4 stron świata. Apostołowie zostali obdarzeni przez Stwórcę szczególną władzą i mocą czynienia cudów: wypędzania demonów, panowania nad zwierzętami i leczenia chorób. Wszystko po to, aby okazywali je wśród niewiernych, i w ten sposób nawracali na chrześcijaństwo. Znaki nie są potrzebne tym, którzy już uwierzyli, lecz tym, którzy nie wierzą, Saracenom, Rusinom i Turkom, dlatego apostołowie wysłani zostali przeciwko błędom tego świata, aby jak w Ewangelii Mt 10, 14-15,

strząsnęli proch z nóg swoich, przeciwko tym, którzy nie przyjęli wiary lub jej nie przestrzegają, tkwią w błędach i grzechach, i które spychają ich „de medio fidelium ad medium demonum” (*Sermo de divisione Apostolorum* 463-69).

Tak przygotowana narracja prowadziła kaznodzieję do egzemplifikacji, jaką była oparta na historycznym wydarzeniu ilustracja sporów między chrześcijanami. Była ona, jak się wydaje, zasadniczym celem kazania. Kaznodzieja skupił się na wyłożeniu jednej z kategorii grzechów, koniecznej do wykorzenia przez Apostołów wśród neofitów niezgody, sporów, wojen. Wyjaśniał:

Widzicie zatem, jak Chrystus posłał dwunastu Apostołów w świat, by zasiali w nim pokój między ludźmi i Bogiem, między królestwem a królestwem i między sąsiadami i sąsiadami. („Videte quomodo Christus misit XII apostolos in mundum, ut facerent pacem inter homines et Deum, inter regnum et regnum, inter vicinos et vicinos”). (*Sermo de divisione Apostolorum* 470; Anonim 118)

Podobnie pokój Apostołowie „uczynili między Krzyżakami i Polakami, który wszak wiele lat trwał między nimi, tak jak między Sennacherybem, królem asyryjskim a Ezechiaszem, królem judzkim”, kontynuował dalej, przechodząc do długiej relacji o bitwie grunwaldzkiej („Quam etiam fecerant inter Prutenos et Polonos, qui multis annis stetit inter eos sicut inter regem Assiriorum Sennacherib et regem Ezechiam Israel *III Reg. 10 et XIX°*”, *Sermo de divisione Apostolorum* 470; Anonim 118). Kaznodzieja porównywał Władysława Jagiełłę i Wielkiego Mistrza krzyżackiego Ulricha von Jungingena oraz wiktoryę grunwaldzką do zwycięstwa sprawiedliwego i pobożnego króla judzkiego Ezechiasza nad niesprawiedliwym i bezbożnym królem asyryjskim Sennacherybem (2 Krl 18-19). To nawiązanie do kampanii wojennej Sennacheryba na zachód ok. 701 roku przed Chrystusem przeciwko Judzie w celu zdobycia Jerozolimy, którą Ezechiasz w rzeczywistości przegrał i stał się wasalem asyryjskim, ale okupem w wysokości 300 talentów srebra i 30 talentów złota uratował Jerozolimę przed oblężeniem i złupieniem. W kręgach prorockich ocalenie to uważano za spełnienie proroctwa Izajasza o interwencji Bożej, a w Nowym Testamencie (Mt 1,9-10) sam zaś Ezechiasz jest wymieniany w genealogii Jezusa (*Encyklopedia Biblijna* 287-89, 1098). W komentarzu średniowiecznego kaznodziei było to zwycięstwo prawości i pobożności nad nieprawością, zepsuciem i bezbożnością, ideału króla nad tyranem, antyideałem, pokojowego usposobienia nad zaborczością, czyli cnót nad przywarami, i wreszcie świadectwem, że dobre uczynki i próśby

sprawiedliwych są przez Stwórcę oraz dzięki mocy Apostołów wysłuchiwane, grzechy zaś i nieprawość surowo karane. Przyjrzyjmy się bliżej, jak kaznodzieja wpisał tę dualną konstrukcję w wielkie historyczne wydarzenie?

Na jednej z dróg umieścił Ezechiasza, „który czynił wszelkie dobro przed obliczem Pana i zniweczył posągi bożków i rozbił węża miedzianego, którego wykonał Mojżesz dla bałwochwalstwa” (*Sermo de divisione Apostolorum* 470) oraz Jagiełłę, który podobnie „wyrzucił z ziem, lasów i gajów litewskich bożków pogańskich, czczonych niegdyś wśród Litwinów, a potem cały lud swój sprowadził na wiarę Chrystusową” (*Sermo de divisione Apostolorum* 470), na drugiej zaś Sennacheryba, który dziesięć ziem zawłaszczył i nie chciał pokoju z Ezechiaszem oraz Wielkiego Mistrza, który „opanował wiele miast, zdobył wielkie łupy, pojmał w niewolę wielu mężów i znieślił wiele panien i niewiast, sprowadził niemało łez, inne zaś zgładził mieczem i ogniem” (*Sermo de divisione Apostolorum* 470; Anonim 118-19). Postawę króla asyryjskiego i Wielkiego Mistrza krzyżackiego ocenił jednak, albowiem Sennacheryb:

podporządkowując sobie wielu okolicznych królów i królestw, skierował je przeciwko królowi Ezechiaszowi, tak też Mistrz krzyżacki zebrał wielu sprzymierzonych mówiących językiem Teutonów i pognał ich przeciwko królowi Polski, chcąc go zniszczyć wraz z jego ludem. („Et sicut rex Sennacherib subiciens ei multos reges et regna circumiacentia, transiebat adversus regem Ezechiam, sic magister Prussie collectis multis linguis Theutonicorum ibat contra regem Polonie volens deperdere eum cum sua gente”). (*Sermo de divisione Apostolorum* 471; Anonim 119)

Obaj Sennacheryb i Wielki Mistrz krzyżacki okazali się władcami pełnymi pychy i bezbożności, o czym świadczą słowa pełne drwin Sennacheryba, posłane przez rabsaka (głównodowodzącego) do Ezechiasza (2 Krl 18. 19-21):

«Tak mówi król wielki, król asyryjski: Co to za ufanie, na którym się wspierasz? Podobno uradził; żeby się do bitwy gotować. W kimże ufasz, że się śmiesz buntować? Czy masz nadzieję w lasce trzciniowej złamanej, w Egipcie, która, jeśli się nią człowiek podeprze, złamie się i wnijdzie w rękę jego, i przekole ją?» ... Podobnie uczynił Wielki Mistrz krzyżacki, posłał w zaufaniu posłów do króla Polski z mową: «Tak mówi Wielki Mistrz krzyżacki. Słyszę, że nie staje ci mieczy, to Ci się posyła dwa miecze, jeden dla Ciebie, drugi dla brata Twego Aleksandra, księcia Wielkiej Litwy». („sic magister magnus Prussie cum forti manu misit nuntios ad regem Polonie dicens hec: Dicit magister magnus Prussie. Audio, quod cares gladiis, ideo mitto tibi duos gladios unum tibi, et alium fratri

tuo Alexandro duci magno Lýtphanie” *Sermo de divisione Apostolorum* 471; Anonim 119; por. „Druga część mowy wygłoszonej przez Andrzeja Łaskarza” 284: dwa miecze w powtarzalnej dla ówczesnych polemik interpretacji szyderczej jako „provocatio iniustissima, appellatio crudelissima”; por. Jan z Wiślicy 132: „Pamiętali Polacy srogo Niemców pychę; I owe miecze krwawe przyslane przed bitwą”. O genezie imienia Aleksander – z Vytautas odpowiadającego grec. Aleksandros – dla Witolda zob. Wasilewski 105-116; Anonim 127-28; Jan Długosz 116, księga 11: „prefatum Alexandrum ducem magnum Lithuanie”)

W reakcji na poselstwo zarówno Ezechiasz, jak też Jagiełło pokornie udali się na modły, prosząc w kaplicy o boskie wsparcie, i dlatego obaj zostali wysłuchani i wynagrodzeni zwycięstwem.

Tak zatem jak Bóg wysłuchał króla Ezechiasza, gdy Sennacheryb z wielką siłą wrócił do Jerozolimy, by ją zdobyć, wówczas tejże samej nocy wysłał Bóg swego Anioła i pobił 185 tysięcy wyborowych i zbrojnych wojów, a innych unieruchomił jak drzewa, tak też później wysłuchał króla Polski, który zgładził 130 tysięcy Krzyżaków spośród doborowych wojów, najemnych zaś i innych z przeobrażenia znieruchomiałych, pojmał w niewolę. („Et sicut Deus exaudivit Ezechiam regem cum enim rex Sennacherib venit in Ierusalem ad capiendam eam cum magna potentia, tunc eadem nocte Deus misit angelum suum, qui interficit sibi de populo electo et armato CLXXXV^a milia et alii stabant immobiles sicut arbores, sic exaudivit regem Polonie, qui interficit de populo electo Prutenorum CXXX milia et accitos et alios cepit, qui pre nimio timore fixi stabant”). (*Sermo de divisione Apostolorum* 472; Anonim 119)

Długosz nie wspomina o modlitwie króla w kaplicy (Jan Długosz 103, księga 11; podobnie „Cronica conflictus” 901).

Taka sama sromotna klęska i hańbiąca śmierć spotkała obydwu władców. Sennacheryb uciekł z pola bitwy do Niniwy, gdzie w świątyni został haniebnie zamordowany przez własnych synów. Wielki Mistrz krzyżacki podobnie ujrzawszy zabitych,

zbiegł z pola bitwy do lasu z dziesięcioma towarzyszami, i tam zginął z ręki nie króla, nie księcia, ani nawet rycerza, lecz zaskoczony niespodziewanie padł pod ostrzem topora z ręki prostego sługi („Et sicut rex Sennacherib viso populo interfecto metdecimus evasit in civitatem Ninivem, ubi cum oravit in templo suos deos, duo filii venientes interfecerunt eum, sic magister Prussie viso populo interfecto evasit in silvam metdecimus ubi superveniens unus non rex, nec nobilis,

nec dux aliquis, sed unus servus interfecit eum securi”). (*Sermo de divisione Apostolorum* 472; Anonim 120)

Podobny los spotkał nawet łupy zwycięzców. Ezechiasz zdobyte łupy zabrał uroczyście na znak zwycięstwa do Jerozolimy, a Jagiełło „zebrał łupy, broń, wielu jeńców i chorągwie i przybył do Krakowa z wielką radością” („sic rex Wladislaus cum populo suo receptis spoliis et armis et multis captivis et banderijs venit in civitatem Cracouiam cum magno gaudio”, *Sermo de divisione Apostolorum* 472; Anonim 120). Chorągwie, jak dodał kaznodzieja, zawiesił w krakowskiej katedrze („In cuius signum vir magne victoriae gratias Deo agendo pependit banderia in ecclesia maiori in perpetuum rei memoriam”, *Sermo de divisione Apostolorum* 472; Anonim 120; Ekdahl, *Die „Banderia Prutenorum”*; *Grunwald* 259-77; Adamska 155-84; Piwocka 185-206).

Osobnym zagadnieniem są źródła relacji kaznodziejskiej. W analizowanym kazaniu pobrzmiewa wiele przejętków z wcześniejszego piśmiennictwa, o czym przypomina sam kaznodzieja w słowach „o czym uczy nas pewna Kronika Polaków” („ut in Cronica Polonorum docetur”, *Sermo de divisione Apostolorum* 471; Anonim 126) i innych nierozpoznanych lub nieznanymi źródłami opisu bitwy (Kuczyński 45). Wbrew zdecydowanej deklaracji autora kazania, że korzysta ze źródła kronikarskiego, słowa kaznodziei nie poświadczają literalnego przejęcia ani z „Annales” Długosza, ani z „De magna strage”, „Historia metrica” lub „Cronica conflictus”. Nawet w tak spektakularnych momentach bitwy jak śmierć Wielkiego Mistrza, można mówić jedynie o podobieństwach. Przykładowo w świetle analizowanego kazania Mistrz krzyżacki zagrożony śmiercią miał uciekać „in silvam” (do lasu), a w „De magna strage alias o wylgym pyobyczu” „in quandam paludinem” (na bagna). „Cronica conflictus” mówi zaś, że na wieść o śmierci Wielkiego Mistrza, pozostali wojowie krzyżacy „in fugam realem conversi sparsim fugere ceperunt” (rzucili się do prawdziwej ucieczki i w rozsypce poczęli pierzchać) („De magna strage” 47; Jan Długosz 118, księga 11; „Cronica conflictus” 903; por. tłum. pol. *Kronika konfliktu* 14). Hańbiąca śmierć miała oczywisty symboliczny wydźwięk nierycerskiego zachowania w panice, ucieczki do lasu, ukrycia się w leśnej gęstwinie dla uniknięcia boju, którą kaznodzieja zamienił na wykładnię moralizatorską (*Sermo de divisione Apostolorum* 472). Wiemy jednak, że sam moment śmierci Wielkiego Mistrza nie jest szczegółowo wyłożony w dostępnych źródłach z opisem bitwy grunwaldzkiej. Długosz w „Annales” praktycznie milczy o okolicznościach śmierci Ulricha

von Jungingena. Najpierw notuje jedynie sam fakt śmierci Wielkiego Mistrza wraz ze znaczniejszymi rycerzami, później zaś opowiada o momencie dotarcia wieści do obozu polskiego i okazania dowodu śmierci Wielkiego Mistrza – złotego pektorału, zdartego z piersi przez Jurgę, sługę rycerza polskiego Mszczuja (Mściwoja) ze Skrzynna (dziś Skrzyńsko) oraz dalej jeszcze w innym miejscu wspomina o inspekcji pola bitwy wraz z księciem Witoldem i rycerzem Bolemiskim, który służył królowi za przewodnika pomagającego w identyfikacji trupów (Jan Długosz 113, 118, 125, księga 11; por. Kwiatkowski 451-53; Białuński 41, którzy identyfikują go ze Stanisławem z Bolumina, pokojowcem Wielkiego Mistrza, pochodzącym z ziemi chełmińskiej, który trafił do polskiej niewoli). W oparciu o drugą w kolejności notację Długosza o znalezieniu pektorału Wielkiego Mistrza Andrzej Nadolski (*Grunwald* 199-200) postawił hipotezę, że życia Wielkiego Mistrza pozbawił właśnie rycerz Mszczuj ze Skrzynna, który sam lub przy pomocy sługi Jurgi zdarł pektorał i płaszcz (Wappenrock) Ulricha von Jungingena i podarował jako votum dziękczynne do kościoła parafialnego w Kijach, gdzie uczyniono z niego ornat. Domysł taki w konfrontacji z informacją Długosza o identyfikacji trupów na polu bitwy w towarzystwie Stanisława z Bolumina, a nie Mszczuja ze Skrzynna oraz z innymi argumentami jest jednak dyskutowany i sporny w nauce (Swieżawski 234-35; Nadolski, *Grunwald* 199-200; Nadolski, „Grunwaldzkie i pogrunwaldzkie losy” 479-80; Ek-dahl, *Die Banderia Prutenorum* 168; Kuczyński 415; Józwiak i in. 451-56).

Nasz kaznodzieja zachował się jeszcze inaczej i uchwycił jedynie powtarzany motyw ucieczki; uczynił zeń moralizatorską lekcję o karze hańbiącej śmierci z ręki prostego sługi za pychę i nierycerskie zachowanie. Podobna uwaga dotyczy relacji o rycie otwarcia bitwy i krzyżackiego daru dwóch nagich mieczy, którą powtarzają wszystkie cztery wymienione źródła oraz analizowane kazanie, ale nie wskazują na literalne przejętki (Jan Długosz 102, księga 11; „Cronica conflictus” 901; „De magna strage” 47; *Historia metrica*; Kwiatkowski 411; Banaszekiewicz 3-24; J. Szymczak 31).

Kaznodzieja przywołał *Kronikę Polaków* (*Cronica Polonorum*), co może być przesłanką do poszukiwań w tym kierunku, ale można to postrzegać jako tylko zwrot retoryczny. Badania nad tradycją rękopiśmienną *Annales* Jana Długosza nie wykluczają recepcji i transmisji rękopiśmiennej *Roczników* jeszcze w XV wieku, szczególnie w środowisku krakowskim, za czym przemawiają odpisy z tzw. „grupy Scypiona” (Dymmel 200-201). Z kolei za wpływem kroniczki *De magna strage* przemawia fakt, że był to faktycznie materiał do kazania, który sąsiadował w rękopisie datowanym przed 1484 rokiem z ka-

zaniem „De divisione Apostolorum” ze wspomnieniem grunwaldzkim (Błaziak 65-70)

Et hoc festum solum est celebris a populo in Polonia propter victoriam, quam Poloni in Prutenos habuerunt ipso die divisionis apostolorum feria tertia anno domini 1410. Et non celebramus utique hoc propter effusionem sanguinis nostrorum inimicorum, sed propter triumphum a Deo nobis concessum”. (*Sermo*, rkps BKórnik 52, f. 171v)

Swoistej licytacji podlegała ponadto mocno zawyżona liczba poległych rycerzy zakonnych. Tekst cytowanego kazania podaje, jak słyszeliśmy, liczbę 130 000 krzyżaków. Jan Dąbrówka w swoim „Komentarzu do Kroniki Wincentego Kadłubka” oraz „Annotationes historicae” Marcina Biema wymieniają 130 400 zakonnych, a „Historia metrica” zaś w duchu symbolizmu powiada o „dwunastej części” ocalonych z bitewnej pożogi nieprzyjaciół (Zwiercan, „Zainteresowania historyczne” 42; *Komentarz* 85-86, 172; Jan z Dąbrówki 76; *Annotationes historicae Martini Biem; Historia metrica de magna strage*). Bliższy prawdzie autor innego anonimowego wiersza z ok. 1437 roku wyliczył 40 000 zabitych ze 140 000 armii krzyżackiej (Incipit: „Anno M[illeno] C quatuor iungeque deno...” 93). Sam Długosz, jak wiemy, podał liczbę 50 000 krzyżaków, aczkolwiek sam uznawał ją za niepewną („Hostium eo prelio quinquaginta millia occisa”, Jan Długosz 115, księga 11; Kuczyński 47).

Reasumując, wylewną narrację grunwaldzkiego wspomnienia, wcielonego do kazania możemy porównywać do długiego moralizatorskiego historycznego exemplum, których nie brakowało w kaznodziejstwie średniowiecznym (David 9-14, 67-86; Polo de Beaulieu 13-22; Menzel; Wenta 473-82; D. Szymczak 10, 245-70). Kaznodzieja wybrał to starotestamentowe porównanie, gdyż opowiadało o ocaleniu Jerozolimy i w ten sposób wpisywało się w średniowieczną rocznicę zdobycia miasta przez krzyżowców w czasie I krucjaty. W porównaniu do równie obszernej relacji o bitwie z kazania *De divisione Apostolorum* z rękopisu opactwa cystersów w Mogile pod Krakowem 625, w którym kaznodzieja, jak przypuszczamy, cysters krakowski Mikołaj z Krakowa, w dyskurs moralizatorski przypisał stronie polskiej rację z tytułu prowadzenia wojny sprawiedliwej, nasz anonimowy kaznodzieja skupił się jedynie na moralizatorskiej lekcji o walce cnót i przywar:

Iuste enim et fideliter processit caput nostrum et ideo adiuvari meruit ab ipso Deo, qui est caput omni. Et ut noveritis fratres, quia iuste processit et defendit

oves suas caput huius regni sibi a Deo fideliter commissas et non ex aliqua temeritate et presumptione sicut inimici neque propter aliquam vindictam exercendam in gentem christianam, sed mera iusticia procedens et animam suam pro omnibus suis ponendo, si tunc Deus voluisset sicut patebit in sequentibus verbis famuli Dei regis Polonie incliti huius sermonis". (*Sermo*, rkps Mogiła/Kraków 625, f. 157vb.; por. Bracha, *History, Politics and Morals*, 17, przyp. 58)

Wykładnia bitwy grunwaldzkiej zależała bowiem od inwencji kaznodziei i jego przygotowania erudycyjnego, choć jej celem była zawsze pamięć i jej odnawianie, weneracja święta, komentarz do liturgii i wreszcie дума z wielkiego i przełomowego zwycięstwa polskiego władcy.

Kazania „grunwaldzkie” wpisują się w zjawisko memoryzacji historii lub ogólniej pamięci historycznej w świetle źródeł nadal słabo w tym kontekście przebadanych, które otwierają dopiero swoje tajemnice i perspektywy heurystyczne (Sandl 89-119). Problematyka lub szerzej historia w kazaniach polskiego średniowiecza czeka dopiero na opracowanie, które ukaże w przyszłości prawdziwe oblicze i rozmiary zjawiska symbiozy kazania z pamięcią (Horváth i Kertész 91-94). W podobnych proporcjach należy także postrzeżać proces budowania dydaktyki, wykładni nauczania wokół wydarzeń wojennych w rodzimym kaznodziejstwie, formowania pewnych matryc interpretacyjnych. Takie pytania odnoszone do piśmiennictwa kaznodziejskiego w Polsce czekają dopiero na odpowiedź. Pewne jest, że gdy rozegrała się bitwa grunwaldzka i opadł kurz bitewny, to wyzwolił proces upamiętniania, zagospodarowany przede wszystkim na ambonie, przygotowanej jednak już nieco wcześniej przez klimat polityczny, obciążony toczącym się od dawna konfliktem polsko-krzyżackim (Graff 23-36; Zdanek 246-50. Inne źródła poza kaznodziejskie do upamiętniania bitwy omówili: Ekdahl, *Grunwald* 113-258; M.A. Janicki 89-114, 126-54).

Kazanie pozostało jednym z najważniejszych, jeśli nie najważniejszym narzędziem, medium memoryzacji historii, najbardziej skutecznym w budowaniu pamięci, gdyż powtarzalnym, odnawianym w corocznym cyklu liturgicznym.

ANEKS

Opis rkpsu BSkalka/Kraków B23

Łac.; II połowa XV wieku (70.-80. lata XV wieku); pap.; wym.: 21,5x15cm.; k. 516; pisany w jednej kolumnie z numeracją stron podwójną starszą i nowszą; w większości jednej ręki; oprawa z końca XV wieku, skóra zdobiona ornamentem geometrycznym tłoczonym, obciążnięta na desce; liczne glosy polskie interlinearne; oprawiony na zewnątrz współczesnym szarym papierem pakowym.

Proweniencja: „Anno domini 1512 feria 2ª infra octavas Trium Regum Iubileus terminavit in Ilkusch. Anno domini 1516 hyemps fuit calida (...) tunc in Ilkusch” (k. I); „Item in Glevyecz... Item in Glev Bar <de> Strzylczicze seminavit” (p. 1); „Sum domus Rupellae” (p. 1); „Anno domini 1495 in die Cinerum obyt dominus Nicolaus Byczek” (tylna okładzina, bezpośrednio na skórze). Dawne sygnatury: „6633” oraz „K L n 10”; pieczęć półokrągła w kolorze czerwonym z napisem: „ARCHIWUM OO. PAULINÓW w Krakowie na Skałce” (s. 462).

Zawartość:

- p. 1-4: Kazanie wielkopostne
  - p. 4-8: Kazanie na II Niedzielę po Zielonych Świątkach
  - karte wyrwane
  - p. 17-20: De s. Nicolao Sermo IIII
  - p. 20-298: Thesaurus Novus. Sermones de sanctis, IIII-XXXI.
- Zob.: Schneyer, *Repertorium* t. 5, 537-548; Petrus de Palude (Ps.).
- p. 298-516: Varii sermones de sanctis.
  - p. 472-473 między tymi kartami numerowanymi wtórnie in continuo kilka kart wyrwanych
  - *Sermo de divisione Apostolorum*, s. 461-472. Incipit: „Convocatis Ihesus XII discipulis suis etc.” *Luce IX°* [9,1]. Hoc ewangelium facit mentionem de divisione XII apostolorum, qui a Christo erant missi ad predicandum verbum Dei toti universo et precipue gentibus, qui Deum non noverant aut propter culturam ydolorum *Marc. ultimo*: „Euntes in mundum universum predicate ewangelium omni creature, id est homini, qui participat cum omni creatura in aliquo” ...>< ... Explicit: „Et sicut rex Ezechias cum suo populo exiens excusserunt corpora illorum interfectorum, que erant redacta in cineres intactis armis et receptis armis et spolia multa reversi sunt in Iherusalem cum ingenti gaudio, sic rex Wladislaus cum populo suo receptis spoliis et

armis et multis captivis et banderijs venit in civitatem Cracouiam cum magno gaudio. In cuius signum vir magne victoriae gratias Deo agendo pependit banderia in ecclesia maiori in perpetuum rei memoriam, Propter hoc regnum illam reverentiam apostolis Christi tenetur exhibere pro beneficiis et impensis. Et si gratia” || Desunt hic tres carte.

Literatura:

Kowalska-Urbankowa i Zbudniewek 352-56; Kowalczyk 266-73 (wraz z transkrypcją); Anonim 113-31 (tłumaczenie); „Kazania na uroczystość Rozesłania Apostołów” 286-87; Wolny, „Kaznodziejstwo” 292, przyp. 46; Bracha, „Święto” 242-43; Schneyer, *Repertorium* (CD-ROM Edition) nie notuje.

BIBLIOGRAFIA

ŹRÓDŁA RĘKOPIŚMIENNE

- Fijałek, Jan. *Wypisy dot. historii święta Rozesłania Apostołów*, rkps Kraków BPAU i PAN 5151.
Nota kalendarzowa, rkps Biblioteka Książąt Czartoryskich Kraków 1444, f. 601-602.
Sermo de divisione Apostolorum, rkps Biblioteki Klasztoru oo. Paulinów na Skałce w Krakowie (=BSkałka/Kraków) B23, s. 461-72.
Sermo de divisione Apostolorum, rkpsy: Biblioteka Diecezjalna Sandomierz C428, f. 59rb-59va; Biblioteka PAN Kórnik 52 (=BKórnik 52), f. 167r-171v; Biblioteka i Archiwum Archidiecezjalne Gniezno 381, f. 42r-43v; Biblioteka Wyższego Seminarium Duchownego Włocławek 122, f. 96r-100v; Biblioteka PAU i PAN Kraków 1707, f. 204v-207r; Biblioteka opactwa oo. Cystersów Mogiła/Kraków 625 (=BMogiła/Kraków 625), f. 155vb-f. 164va; Biblioteka Jagiellońska Kraków Przyb. 2/84, f. 94r-98r.

ŹRÓDŁA DRUKOWANE

- Anno M[illeno]C quatuor iungete deno...* Wyd. Czesława Ochałówna, „Bitwa grunwaldzka w poezji polsko-łacińskiej XV wieku”. *Małopolskie Studia Historyczne*, t. 2, z. 1/2, 1960, s. 105.
„Annotationes historicae Martini Biem”. Wyd. Maria Kowalczyk, „Grunwald w tradycji kaznodziejsko-kronikarskiej z końca XV wieku”, *Analecta Cracoviensia*, t. 19, 1987, ss. 273-75.
Anonim. „Kazanie na Święto Rozesłania Apostołów”. Tłum. Robert Sawa, oprac. Marek Skwara. *Na znak świetnego zwycięstwa. W sześćsetną rocznicę bitwy pod Grunwaldem*, t. 1: *Studia*, red. Dariusz Nowacki, Zamek Królewski na Wawelu, 2010, ss. 113-31.
Augustyn. „De symbolo. Sermo ad catechumenos”. Oprac. Jean-Paul Migne, *Patrologia Latina*, t. 40, 1863, col. 627-38.
Augustyn. „Kazanie do katechumenów o Wyznaniu wiary”. *Pisma katechetyczne*, tłum. Władysław Budzik, Pax, 1952, ss. 61-76.
Codex epistolaris saeculi decimi quinti. T. 2, wyd. Anatol Lewicki, Kraków, Akademia Umiejętności, 1891.

- Constitutiones Concilli quarti Lateranensis una cum commentariis glossatorum*. Oprac. Antonio García y García, Biblioteca Apostolica Vaticana, 1981.
- „Cronica conflictus Wladislai regis Poloniae cum Cruciferis anno Christi 1410”. *Monumenta Poloniae Historica*, t. 2, wyd. August Bielowski, nakładem własnym, 1872, ss. 897-904.
- „De magna strage”. Wyd. Wojciech Kętrzyński, *Monumenta Poloniae Historica*, t. 4, Akademia Umiejętności w Krakowie, 1884, 1884, ss. 44-48.
- Długosz, Jan. *Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae*. Księga 11, PWN, 1997.
- „Druga część mowy wygłoszonej przez Andrzeja Łaskarza przed pap. Janem XXIII jesienią 1411 r.”. Wyd. Sven Ekdahl, *Grunwald 1410. Studia nad tradycją i źródłami*, tłum. Maciej Dorna, Avalon, 2010, ss. 279-88.
- Ekdahl, Sven. „Die „Banderia Prutenorum” des Jan Długosz: eine Quelle zur Schlacht bei Tannenberg 1410. Untersuchungen zu Aufbau, Entstehung und Quellenwert der Handschrift, Vandenhoeck & Ruprecht, 1976.
- Historia metrica de magna strage*. Wyd. Czesława Ochałówna, „Bitwa grunwaldzka w poezji polsko-łacińskiej XV wieku”, *Małopolskie Studia Historyczne*, t. 2, z. 1/2, 1960, ss. 103-105.
- Iacopo da Varazze. *Legenda Aurea, con le miniature del codice Ambrosiano C 240 inf*. Oprac. Giovanni Paolo Maggioni, tłum. Francesco Stella, t. 1-2, SISMEL. Edizioni del Galluzzo, 2007.
- Kronika konfliktu Władysława króla polskiego z Krzyżakami w roku Pańskim 1410*. Tłum. Jolanta Danka, i Andrzej Nadolski, wyd. 3, Muzeum Warmii i Mazur, 1988.
- Jan z Dąbrowki. *Komentarz do Kroniki polskiej mistrza Wincentego zwanego Kadłubkiem*. Wyd. Marian Zwiercan, Polska Akademia Umiejętności, 2008.
- Jan z Wiślicy. „Z wojny pruskiej”. *Antologia poezji polsko-łacińskiej 1470-1543*, oprac. Antonina Jelicz, tłum. Kazimiera Jeżewska i in., Glob, 1985, ss. 125-32.
- Kolektarz wawelski sprzed 1526 roku: świadek liturgii Kościoła krakowskiego w XV, XVI i XVII wieku*. Oprac. Szymon Fedorowicz, Polska Akademia Umiejętności, 2007.
- Kowalczyk, Maria. „Grunwald w tradycji kaznodziejsko-kronikarskiej z końca XV wieku”. *Analecta Cracoviensia*, t. 19, 1987, ss. 255-75.
- Lange, Wolfgang. *Texte zur germanischen Bekehrungsgeschichte*. M. Niemeyer, 1962.
- Ochałówna, Czesława. „Bitwa grunwaldzka w poezji polsko-łacińskiej XV wieku”. *Małopolskie Studia Historyczne*, t. 2, z. 1/2, 1960, ss. 81-106.
- Origenes. „In Leviticum homelias”. T. 1-2, oprac. Marcel Borret, *Homélies sur le Lévitique*, Les Editions du Cerf, 1981.
- Petrus de Palude (Ps.). *Sermones Thesauri novi de Sanctis*. Typographus Paludani, 1484.
- Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu w przekładzie polskim W. O. Jakuba Wujka*. Oprac. Stanisław Styś, i Władysław Lohn, Wydawnictwo Apostolstwa Modlitwy, 1962
- „Sermo de divisione Apostolorum”. Oprac. Krzysztof Bracha, *Grant NPRH. Modul „Fundamenty” nr 31H 17 0470 84: „Kazania na liturgiczne święto «De divisione Apostolorum» i upamiętnienie wiktoria grunwaldzkiej w kaznodziejstwie polskim w dobie jagiellońskiej (do końca XV wieku) –opracowanie i wydanie”*. Maszynopis autora.
- „Statuta Petri II. Vissi de Radolin episcopi cracoviensis a. 1396”. *Statuta synodalis episcoporum cracoviensium XIV et XV saeculi*, wyd. Ulrich Heyzmann, Typis Universitatis Jagellonicae, Sumptibus Academiae Litterarum, 1875.

Statuty synodalne wieluńsko-kaliskie Mikołaja Trąby z r. 1420. Wyd. Jan Fijałek, i Adam Vetulani, Polska Akademia Umiejętności, 1915-1920-1951.

OPRACOWANIA

- Adamska, Magdalena. „Kopie i edycje kodeksu «Banderia Prutenorum». *Na znak świętego zwycięstwa. W sześćsetną rocznicę bitwy pod Grunwaldem*, t. 1: *Studia*, red. Dariusz Nowacki, Zamek Królewski na Wawelu, 2010, ss. 155-84.
- Akae, Yuichi. „Between Artes praedicandi and actual Sermons: Robert of Basevorn's Forma praedicandi and the Sermons of John Waldeby, OESA”. *Constructing the medieval Sermon*, red. Roger Andersson, Brepols, 2007, ss. 9-31.
- Angenendt Arnold. „Der Taufexorcismus und seine Kritik in der Theologie des XII. und XIII. Jahrhunderts”. *Die Mächte des Guten und Bösen: Vorstellungen im XII. und XIII. Jahrhundert über ihr Wirken in der Heilsgeschichte*, red. Albert Zimmermann, Walter de Gruyter, 1977, ss. 388-409.
- Banaszkiewicz, Jacek. „Włócznia i chorągiew. O rycie otwierania bitwy w związku z cudem kampanii nakielskiej Bolesława Krzywoustego (Kadłubek, III, 14)”. *Kwartalnik Historyczny*, t. 94, z. 4, 1988, ss. 3-24.
- Białyński, Grzegorz. „Uwagi o udziale chorągwi chełmińskiej w bitwie grunwaldzkiej”. *Echa Przeszłości*, t. 11, 2010, ss. 37-42.
- Bloomfield, Morton W. *Incipits of Latin Works in the Virtues and Vices 1100-1500 AD.*, Mediaeval Academy of America, 1979.
- Błaziak, Maria. „«De magna strage» kazaniem bernardyńskim czy uniwersyteckim?”. *Studia Źródloznawcze*, t. 36, 1997, ss. 65-71.
- Bracha, Krzysztof. „Semen est verbum Dei. Postylla «Carcer animae» przypisywana Janowi Szczeknie”. *Amoenitates vel lepores philologiae*, red. Roman Laskowski, Roman Mazurkiewicz, Wydawnictwo Lexis, 2007, ss. 61-71.
- Bracha, Krzysztof. „Święto wiktorii grunwaldzkiej w kaznodziejstwie polskim późnego średniowiecza”. *Conflictus magnus apud Grunwald 1410. Między historią a tradycją. Materiały z międzynarodowej konferencji naukowej «Grunwald-Tannenberg-Žalgiris» zorganizowanej 20-24 września 2010 r. w Malborku i Krakowie*, red. Krzysztof Ożóg, Janusz Trupinda, Muzeum Zamkowe w Malborku 2013, ss. 231-47.
- Bracha, Krzysztof. *Casus pulchri de vitandis erroribus conscientiae purae. Orzeczenia kazuistyczne kanonistów i teologów krakowskich z XV w.* DiG, 2013.
- Bracha, Krzysztof. *History, Politics and Morals in One Sermon: Sermo de divisione Apostolorum about the Battle of Grunwald from the Cistercian Manuscript of Mogiła*. Kps w posiadaniu autora.
- Bracha, Krzysztof. *Nauczanie kaznodziejskie w Polsce późnego średniowiecza. Sermones dominicales et festuales z tzw. kolekcji Piotra z Miłostawia*. Wydawnictwo Akademii Świętokrzyskiej, 2007.
- Curtis, Ernst Robert. *Literatura europejska i łacińskie średniowiecze*. Tłum. i oprac. Andrzej Borowski, Universitas, 1997.
- David, Jean-Michel. „Majorum Exempla sequi: l'exemplum historique dans les discours judiciaires de Cicéron”. *Rhétorique et Histoire. «L'exemplum» et le modèle de comportement*

- dans le discours antique et médiéval. Table ronde organisée par l'École Française de Rome le 18. Mai 1979*, red. Jacques Berlioz, Jean-Michel David, Boccard, ss. 9-14, 67-86.
- Dictionnaire d'Archéologie Chrétienne et de liturgie*. T. 7, wyd. Fernand Cabrol, Henri Leclercq, Letouzey et Ané, 1926-1927.
- Długosz, Teofil. „Życie liturgiczne w Krakowie za czasów królowej Jadwigi”. *Ruch Biblijny i Liturgiczny*, t. 13, nr 5, 1960, ss. 461-74.
- Dymmel Piotr. *Tradycja rękopiśmienna Roczników Jana Długosza. Studium analityczne ksiąg X-XII*, PWN, 1992.
- Ekdahl, Sven. *Die „Banderia Prutenorum” des Jan Długosz – eine Quelle zur Schlacht bei Tannenberg 1410*, Vandenhoeck & Ruprecht, 1976.
- Ekdahl, Sven. *Grunwald 1410. Studia nad tradycją i źródłami*. Tłum. Maciej Dorna, Avalon 2010.
- Encyklopedia Biblijna*. Red. Paul J. Achtemeier, tłum Grzegorz Berny, Oficyna Wydawnicza „Vocatio”, Oficyna Wydawniczo-Poligraficzna „Adam”, 1999.
- Fijałek, Jan. „Histoire de la fête de la Mission des Apôtres dans l'Eglise catholique-romaine”. *Bulletin International de l'Académie Polonaise des Sciences et des Lettres. Classe de Philologie. Classe d'Histoire et de Philosophie*, 1919-1920, ss. 338-45.
- Fijałek, Jan. „Historja święta Rozesłania apostołów w Kościele rzymsko-katolickim”. *Sprawozdania z czynności i posiedzeń Polskiej Akademii Umiejętności*, nr 6, 1920, ss. 3-7.
- Forstner, Dorothea. *Świat symboliki chrześcijańskiej*. PAX, 1990.
- Graff, Tomasz. *Kościół w Polsce wobec konfliktu z Zakonem Krzyżackim w XV wieku. Studium z dziejów kultury politycznej polskiego episkopatu*, Księgarnia Akademicka, 2010.
- Henning, John. „Zum Anfang und Ende der liturgischen Tradition der Divisio Apostolorum”. *Archiv für Liturgiewissenschaft*, t. 12, 1970, ss. 302-11.
- Horváth, Hajnalka, i Balázs Kertész. „The Traces of Historical Interest in the Sermon Literature of the Late Middle Ages in Hungary”. *Medieval Sermon Studies*, t. 51, 2007, ss. 91-94.
- Janicki, Józef Jan. „Liturgiczne obchody święta Rozesłania Apostołów upamiętnieniem zwycięstwa nad Krzyżakami”. *Na znak świętego zwycięstwa. W sześćsetną rocznicę bitwy pod Grunwaldem*, t. 1: *Studia*, red. Dariusz Nowacki, Zamek Królewski na Wawelu, 2010, ss. 41-52.
- Janicki, Marek A. „Grunwald w tradycji polskiej od wieku XV do XVII”. *Na znak świętego zwycięstwa. W sześćsetną rocznicę bitwy pod Grunwaldem*, t. 1: *Studia*, red. Dariusz Nowacki, Zamek Królewski na Wawelu, 2010, ss. 89-154.
- Jouel, Pierre. „La culte des Apôtres à Rome et dans la liturgie romaine”. *Saints et sainteté dans la liturgie. Conférences Saint-Serge, XXXIIIe Semaine d'Études Liturgiques, Paris 22-26 juin 1986*, red. Alessandro Pistoia, Achille Maria Triacca, Edizioni Liturgiche, 1987, ss. 167-88.
- Jouel, Pierre. „La sanctoral romain du VIIIe au XIIe s.” *La Maison Dieu*, nr. 52, 1957, ss. 59-88.
- Józwiak, Sławomir, i in. *Wojna Polski i Litwy z Zakonem Krzyżackim w latach 1409-1411*. Muzeum Zamkowe w Malborku, 2010.
- Kelly, John Norman Davidson. *Początki doktryny chrześcijańskiej*. Tłum. Julia Mrukówna, i Emil Stanula, PAX 1988.
- „Kazania na uroczystość Rozesłania Apostołów 133”. *Na znak świętego zwycięstwa. W sześćsetną rocznicę bitwy pod Grunwaldem*, t. 2: *Noty katalogowe*, red. Dariusz Nowacki, Zamek Królewski na Wawelu, 2010, ss. 286-87.

- Kostick, Conor. *The Siege of Jerusalem: Crusade and Conquest in 1099*. Continuum, 2009.
- Kowalska-Urbankowa, Zofia, i Janusz Zbudniewek. „Katalog rękopisów Biblioteki Paulinów w Krakowie na Skałce”. *Studia Claromontana*, t. 8, 1987, ss. 269-500.
- Kuczyński, Stefan Maria. *Wielka wojna z Zakonem Krzyżackim w latach 1409-1411*. Wydawnictwo MON, 1980.
- Kwiatkowski, Krzysztof. „Wyprawa letnia 1410 roku”. Sławomir Józwiak, i in., *Wojna Polski i Litwy z zakonem krzyżackim w latach 1409-1411*, Muzeum w Malborku, 2010, ss. 238-563.
- Linder, Amnon. „The Liturgy of the Liberation of Jerusalem”. *Mediaeval Studies*, t. 52, 1990, ss. 110-31.
- Markowski, Mieczysław. „Mikołaj z Kozłowa”. *Materiały do Historii Filozofii Średniowiecznej w Polsce*, t. 5, 1965, ss. 76-141.
- Menzel, Michael. *Predigt und Geschichte. Historische Exempel in der geistlichen Rhetorik des Mittelalters*. Böhlau, 1998.
- Nadolski, Andrzej. „Grunwaldzkie i pogrunwaldzkie losy Mistrza Ulryka”. *Kultura średniowieczna i staropolska. Studia ofiarowane Aleksandrowi Gieysztorowi w pięćdziesięciolecie pracy naukowej*, red. Danuta Gawinowa, i in., PWN, 1991, ss. 479-80.
- Nadolski, Andrzej. *Grunwald, problemy wybrane*. Templum, 2010.
- Newhauser, Richard, i Istvan P. Bejczy. *A Supplement to Morton W. Bloomfield et al. „Incipitis of Latin Works on the Virtues and Vices, 1100-1500 A.D.”*. Brepols, 2008.
- Newhauser, Richard. *A Catalogue of Latin Texts with Material on the Vices and Virtues in Manuscripts in Hungary*. Otto Harrassowitz Verlag, 1996.
- Newhauser, Richard. *The Treatise on Vices and Virtues in Latin and the Vernacular*. Brepols, 1993.
- Nighman, Chris L. „Commonplaces on Preaching among Commonplaces for Preaching: The Topic Predicacio in Thomas of Ireland’s Manipulus Florum”. *Medieval Sermon Studies*, t. 49, 2005, ss. 37-57.
- Ożóg, Krzysztof. „Mistrza Mikołaja z Kozłowa poglądy na władzę i państwo”. *Ecclesia, cultura, potestas. Studia z dziejów kultury i społeczeństwa. Księga ofiarowana Siostrze Profesor Urszuli Borkowskiej OSU*, red. Paweł Kras, i in., Societas Vistulana, 2006, ss. 419-29.
- Piwocka, Magdalena. „Rekonstrukcje chorągwi grunwaldzkich”. *Na znak świętego zwycięstwa. W sześćsetną rocznicę bitwy pod Grunwaldem*, t. 1: *Studia*, red. Dariusz Nowacki, Zamek Królewski na Wawelu, 2010, ss. 185-206.
- Piwoński, Henryk. „Kult świętych w kalendarzach liturgicznych bożogrobców”. *Muzyka Religijna w Polsce. Materiały i studia*, t. 3, 1979, ss. 157-82.
- Polo de Beaulieu, Marie A. „L’anecdote biographique dans les exempla médiévaux”. *Problemes et methodes de la Biographie. Sources et Travaux Historiques*, nr 3-4, 1985, ss. 13-22.
- Runciman, Steven. *Dzieje wypraw krzyżowych*. Tłum. Jerzy Schwakopf, t. 1, Państwowy Instytut Wydawniczy, 1987.
- Sandl, Marcus. „Historizität der Erinnerung/Reflexivität des Historischen. Die Herausforderung der Geschichtswissenschaft durch die kulturwissenschaftliche Gedächtnisforschung”. *Erinnerung, Gedächtnis, Wissen. Studien zur kulturwissenschaftlichen Gedächtnisforschung*, red. Günter Oesterle, Vandenhoeck & Ruprecht, 2005, ss. 89-119.
- Schneyer, Johannes Baptist. *Repertorium der lateinischen Sermones des Mittelalters: für die Zeit von 1150-1350*. Aschendorf, 1969.

- Schneyer, Johannes Baptist. *Repertorium der lateinischen Sermones des Mittelalters: für die Zeit von 1350-1500*. Red. Ludwig Hödl, Aschendorff, 2001. CD-ROM Edition.
- Starnawska, Maria. „Grunwald, Jerozolima i święto Rozesłania Apostołów”. *Conflictus magnus apud Grunwald 1410. Między historią a tradycją. Materiały z międzynarodowej konferencji naukowej „Grunwald-Tannenberg-Žalgiris” zorganizowanej 20-24 września 2010 r. w Malborku i Krakowie*, red. Krzysztof Ożóg i Janusz Trupinda, Muzeum Zamkowe w Malborku 2013, ss. 221-28.
- Starnawska, Maria. *Między Jerozolimą a Łukowem. Zakony krzyżowe na ziemiach polskich w średniowieczu*. DiG, 1999.
- Staub, Martial. „Die süddeutschen Prädikaturen und die Ethik der mitteleuropäischen «Devotio moderna»”. *Die „Neue Frömmigkeit“ in Europa im Spätmittelalter*, red. Marek Derwich i Martial Staub, Vandenhoeck & Ruprecht, 2004, ss. 285-99.
- Stępień, Jan, i in. „Apostołowie”. *Encyklopedia Katolicka*, t. 1, Towarzystwo Naukowe KUL, 1973, ss. 832-37.
- Swieżawski, Aleksander. „Mściwój (Mszczuj) ze Skrzynna”. *Polski Słownik Biograficzny*, t. 22, Ossolineum, 1977, ss. 234-35.
- Szymczak, Dawid. *Historia jako narzędzie polemiki w piśmiennictwie Piotra Skargi*. Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 2021.
- Szymczak, Jan. „W 600-lecie wielkiej wojny z zakonem krzyżackim od Łęczycy 17 VII 1409 do Torunia 1 II 1411”. *Na znak świętego zwycięstwa*, t. 1: *Studia*, red. Dariusz Nowacki, Zamek Królewski na Wawelu 2010, ss. 13-40.
- Wąsowicz, Henryk. *Kalendarz ksiąg liturgicznych Krakowa do połowy 16. wieku. Studium chronologiczno-typologiczne*. Wydawnictwo KUL, 1995.
- Wenta, Jarosław. „Kazanie i historyczne egzemplum w późnośredniowiecznym Chełmnie”. *Eccllesia et civitas. Kościół i życie religijne w mieście średniowiecznym*, red. Halina Manikowska, i Hanna Zaremska, IH PAN, 2002, ss. 473-82.
- Wojciechowski, Leszek. „Treści ideowe święta Rozesłania Apostołów w Polsce średniowiecznej. Zarys problematyki”. *Symbol Apostolski w nauczaniu i sztuce Kościoła do Soboru Trydenckiego*, red. Ryszard Knapiński, Towarzystwo Naukowe KUL, 1997, ss. 313-329.
- Wolny, Jerzy. „Kaznodziejstwo”. *Dzieje teologii katolickiej w Polsce średniowiecznej*. T. 1: *Średniowiecze*, red. Marian Rechowicz, Towarzystwo Naukowe KUL, 1974, ss. 273-308.
- Wolny, Jerzy. „Krakowskie środowisko katedralne w czasach Jana Długosza (1431-1480)”. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace Historyczne*, nr 65, 1980, ss. 85-107.
- Wójcik, Dagmara, i Włodzimierz Zega. „Stanisława ze Skarbimierza kazanie uniwersyteckie «Nihil tuleritis in via»”. *Przegląd Tomistyczny*, t. 14, 2008, ss. 99-134.
- Zdanek, Maciej. *Uniwersytet krakowski wobec własnej przeszłości w XV-XVI wieku*. Societas Vistulana, 2017.
- Zwiercan, Marian. „Kozłowski Mikołaj”. *Polski Słownik Biograficzny*, t. 15, Ossolineum, 1970, ss. 26-28.
- Zwiercan, Marian. „Zainteresowania historyczne społeczności Uniwersytetu Krakowskiego w XVI wieku”. *Literatura i kultura późnego średniowiecza w Polsce*, red. Teresa Michałowska, Wydawnictwo Instytutu Badań Literackich PAN, 1993, ss. 41-56.
- Zwiercan, Marian. *Komentarz Jana z Dąbrówki do Kroniki mistrza Wincentego zwanego Kadłubkiem*. Ossolineum, 1969.

BYĆ JAK EZECHIASZ KRÓL JUDZKI.
WŁADYSŁAW II JAGIEŁŁO POD GRUNWALDEM W ŚWIETLE KAZANIA
DE DIVISIONE APOSTOLORUM Z RĘKOPISU KLASZTORU PAULINÓW NA SKAŁCE
W KRAKOWIE B23 Z II POŁOWIE XV WIEKU

Streszczenie

Rękopis z II połowy XV wieku proveniencji Katedry Krakowskiej, dziś w zbiorach Biblioteki oo. Paulinów na Skałce w Krakowie, sygnatura B23 (=BSkałka/Kraków B23) zawiera dwie kolekcje *Sermones de sanctis* anonimowych autorów. W jednym z trzech zachowanych tam kazań *De divisione Apostolorum*, anonimowy kaznodzieja, na pamiątkę zwycięstwa z 15 lipca 1410 roku sprzymierzonych wojsk polskich króla Władysława II Jagiełło nad wojskiem Zakonu Krzyżackiego pod Grunwaldem i obchodzonego w ten dzień w Królestwie Polskim w XV wieku święta wiktorii grunwaldzkiej, zamieścił krótką historię bitwy.

Długie opowiadanie o bitwie, wcielone do kazania, pełni w nim rolę moralizatorskiego historycznego egzemplum. Kaznodzieja porównywał króla polskiego Władysława II Jagiełłę do pobożnego i prawego króla judzkiego Ezechiasza, a przeciwstawiał niesprawiedliwemu i bezbożnemu królowi asyryjskiemu Sennacherybowi w związku ze starotestamentowym podaniem o wojnie między tymi władcami i zdobyciem Jerozolimy. W ten sposób relacja grunwaldzka polskiego kaznodziei wpisywała się w średniowieczną rocznicę zdobycia miasta przez krzyżowców w czasie I krucjaty dnia 15 lipca 1099 roku. W duchu moralizatorskim tłumaczył, że pokora polskiego władcy musiała zwyciężyć nad pychą Wielkiego Mistrza Ulricha von Jungingena.

Kazania grunwaldzkie wpisują się w zjawisko memoryzacji historii lub ogólniej pamięci historycznej w świetle źródeł nadal słabo w tym kontekście przebadanych, które otwierają dopiero swoje tajemnice i perspektywy heurystyczne.

Słowa kluczowe: Bitwa pod Grunwaldem 1410 rok; kaznodziejstwo; pamięć historyczna

TO BE LIKE HEZEKIAH, KING OF JUDAH. WŁADYSŁAW II JAGIEŁŁO
AT GRUNWALD/TANNENBERG IN LIGHT OF THE SERMON *DE DIVISIONE*
APOSTOLORUM FROM THE MANUSCRIPT OF THE PAULITE
AT SKAŁKA MONASTERY IN KRAKÓW B23 FROM THE SECOND HALF
OF THE 15TH CENTURY

A manuscript from the second half of the 15th century, originating from the Cathedral of Kraków and now forming part of the collections of the Library of the Paulite Fathers at Skałka Monastery in Kraków, file number B23 (=BSkałka/Kraków B23), contains two collections of *Sermones de sanctis* by anonymous authors. In one of the three extant sermons, *De divisione Apostolorum*, an anonymous preacher, wishing to commemorate the victory of 15 July 1410 of the Polish allied armies of Władysław II Jagiełło over the forces of the Teutonic Order and celebrate the Victory of Grunwald/Tannenberg, which was remembered on that day in the 15th-century Kingdom of Poland, included a brief recapitulation of the battle.

The lengthy story of the battle itself, incorporated into the sermon, serves as a moralizing, historical example. The preacher compared the Polish king, Władysław II Jagiełło, to the devout and righteous Hezekiah, King of Judah, and juxtaposed him with the unjust and godless Assyrian king Sennacherib, thus referencing the Old Testament's legend of the war between these two rulers and the latter's seizure of Jerusalem. In this way, the Polish preacher's account of the Battle of Grunwald coincided with the commemoration of the mediaeval capture of the city (Je-

rusalem) by the crusaders on the same day, 15 July 1099. In a moralizing tone, he explained that the modesty of the Polish king had to be victorious over the pride of the Grand Master, Ulrich von Jungingen.

The Grunwald sermons constitute an element of the phenomenon of memorization of history, or general historical memory. They – and other sources of the epoch – are still insufficiently researched in this context, and only now are disclosing their secrets and heuristic perspectives.

Keywords: Battle of Grunwald/Tannenberg 1410; preaching; historical memory